

Förutsättningarna för jordbruk varierar – kommentar till Sune Håkansson

HARALD SVENSSON

Jag välkomnar Sune Håkanssons (SH) inlägg (Håkansson 2019). Debatten om jordbrukspolitiken verkar tyvärr ha avstannat helt på alla håll utom i lantbruksmedia. Jag håller med SH i huvudsak, men jag har några kommentarer som bör fogas till och som huvudsakligen gäller att Sverige inte är enhetligt. Jag delar också SH:s uppfattning om att intäkter utöver vad som enligt aktörerna behövs, kapitaliseras i markpriserna. Detta gäller oavsett om vi talar om produktintäkter eller EU-stöd.

SH redovisar att markpriserna i genomsnitt har ökat med nio procent mellan år 2000 och 2017. Det kan läggas till att utvecklingen varit likartad i hela landet. Men det som är intressant och behöver fördjupas är att nivån är radikalt olika. I de bästa områdena är de nu runt 200 000 kr per hektar mot ca 15 000 kr i övre Norrland (Jordbruksverket 2019a).

En bakgrund

EU:s generella jordbrukarstöd har gått från att vara produktionsbaserade och därmed uppmuntra produktion och hög avkastning till att nu enbart kopplas till marken. Kravet för att få det nuvarande sk gårdsstödet är att marken, enkelt uttryckt, ska hållas i brukbart skick. Omläggningen påbörjades 1992. I flera omgångar sänktes minimipriserna och ersattes med direktbetalningar till vissa grödor och vissa djur. År 2003 genomfördes en genomgripande reform som innebar att direktbetalningarna frikopplades från krav på odling och innehav av djur. De generella direktstöden är således nu knutna till mark som hålls i brukbart skick – inte att det odlas grö-

dor eller att djur betar. Därutöver finns bl a stöd till ”mindre gynnade områden” som för Sveriges del betalas ut i norra Sverige och i övrigt i skogsbygderna. En tredje kategori är miljöersättningar för specifika ändamål som jag inte tar upp här.

Sett över tid har det totala utbetalade beloppet ökat något. Utbetalningarna de senaste åren kan jämföras med åren strax efter att prisstödet verkningsfullt upphört, dvs 2007–09. Räknat på det sättet har utbetalningarna ökat från 9,1 till 9,4 miljarder kr per år (Jordbruksverket 2019b), dvs en ökning med tre procent, att jämföra med KPI som ökade med åtta procent under den senaste tioårsperioden. Totalt sett har det alltså skett en viss urholkning av stödets värde.

Syftet med stöden

När EU ursprungligen införde jordbruksstödet i början av 1960-talet var syftet att de dåvarande EU-länderna skulle kunna försörja sig själva med mat. Detta lyckades och ledde efter en tid till stora överskott som ofta fick exporteras till låga priser. Genom flera reformsteg kan nu syftet i stället enkelt sägas vara att säkra jordbruksmarkens omfattning. Den tolkning som kan göras av politiken i Sverige är att detta ska gälla i alla delar av landet. Dels ska jordbruket producera mat, dels ska landskapet inte växa igen, dvs det anses att vi nu har tillräckligt med skogsmark.

Nås målen?

Sett för perioden efter 2006 och fram till i dag har åkerarealen minskat med 0,4 procent per år eller med drygt 10 000 hektar per år. Delar vi upp landet i regioner har minskningstakten varit ungefär den dubbla i Norrland (Jordbruksverket 2019b). I den allmänna debatten anförts ofta bebyggelse som skälet till att jordbruksmarken minskar. Detta stämmer punktvis runt tätorter, men för landet i

REPLIK

Harald Svensson är fil kand i nationalekonomi och har varit chefsekonom vid Jordbruksverket och lärare vid Högskolan i Jönköping. Utveckling av jordbrukspolitiken och analyser av jordbrukets ekonomi har varit centrala uppgifter. harald.svensson1@telia.com

stort beror det mer på att markens bördighet är låg eller att marken är svårbrukad.

Utvecklingen av antalet kor är en annan indikator på jordbrukets förmåga att hävda sig i ekonomin. I landet som helhet var minskningstakten 0,5 procent per år. I de fyra nordligaste länen var takten mer än den dubbla, i Norrbottens län hela 2,5 procent (Jordbruksverket 2019c).

Analysen visar att stödpolitiken aktivt har bidragit till att begränsa förlusterna av jordbruksmark i norra Sverige och i skogsbygderna, alltså att stöden fyller sin uppgift där (Jordbruksverket 2014). Men om målet varit att helt undvika förluster av jordbruksmark har politiken inte varit tillräcklig.

Transformeringen av politiken från prisstöd till dagens markbaserade stöd har tagits i många och försiktiga steg. För att politiken under 1990-talet skulle bli genomförbar blev det politiskt nödvändigt att sänkningen av minimiprierna skulle motsvaras av ett stöd per arealenhet, dvs att stödet blev högre i områden med höga skördar eftersom intäkten per hektar sjönk mer där än i områden med låga skördar. Efter flera reformer är man nu i stort sett framme med en enhetlig nivå i hela landet, vilket inneburit en höjning i norra Sverige och i skogsbygder i övrigt.

Utjämningen till ett enhetligt belopp var en besvärlig process i Sverige där bördig jordbruksbygd ställdes mot norra Sverige och skogsbygderna. Den successiva förändringen mot enhetlighet verkar emellertid ha gått bra. Trots sänkta stöd i vissa områden har markpriserna i vart fall inte fallit.

EU:s nästa finansiella perspektiv 2021–27

Det lutar åt att det blir mindre pengar till jordbruket i EU-budgeten, även mätt i nominella termer. Hur mycket kan inte klarläggas förrän förhandlingarna i EU är avslutade. Även om EU:s jordbruks-

politik är gemensam så finns det nationella val som kan göras inom ramar som förmodligen blir lika vida även framöver.

Den första frågan att återigen ställa sig måste bli: Vad är syftet med stödet? Som jag lite schabloniserat tolkar politiken är det att bibehålla jordbruksmarkens omfattning för att jordbruksverksamhet ska kunna bedrivas. Ett annat prioriterat mål är att bevara och helst öka den biologiska mångfalden. I sin helhet kan man se detta som en kollektiv nytthet och i den mån marknaden inte kan förse oss med rätt mängd behövs ett offentligt stöd.

Självklart blir det en kapitalisering av stöd i den mån stödet inte behövs för att täcka löpande kostnader. Ett genomsnittligt stödbelopp på 2 000 kr per hektar vid evig kapitalisering med t ex två procents ränta ger ett värde på 100 000 kr. Av detta kan man förstå att kapitaliseringen inte är bekymmersam i områden där markvärdet nu är 15 000 kr, men läget kan vara radikalt annorlunda i områden med markvärde på i storleksordningen 200 000 kr.

En rimlig utgångspunkt är också att vi, i vart fall under det närmaste decenniet, inte kan räkna med ett stöd från världsmarknaden genom reellt höjda globala priser (OECD 2019).

På vilka håll i Sverige behövs ett fortsatt offentligt stöd för att bibehålla jordbruksareal och biologisk mångfald? Det är ingen tvekan om att detta stöd behövs i norra Sverige och i skogsbygder i övrigt. I takt med att vi närmar oss de allra bördigaste områdena minskar dock behovet. Jordbruken i de bördigaste områdena är lönsamma i ett globalt perspektiv. Så som jag tolkar artikeln av SH lockar den läsaren att enbart se genomsnittet. Vi kan inte nöja oss med att titta på genomsnittet när variationen är stor.

De areella näringarna är extremt långsiktiga. Förutsättningarna bör därför inte ändras från en dag till en annan.

En fråga nu blir därför i vilken takt stöden i de bördiga områdena kan sänkas utan att det blir onödiga finansiella katastrofer för markägare som har köpt mark till höga priser.

REFERENSER

Håkansson, S (2019), "Irreversibla fallor och fel i jordbrukspolitiken", *Ekonomisk Debatt*, årg 47, nr 5, s 48–50.

Jordbruksverket (2014), "Vilka sysselsättnings-, miljö- och samhällsekonomiska effekter har jordbruksstöden?", Rapport 2014:20, Jordbruksverket, Jönköping.

Jordbruksverket (2019a), "JO 38 SM 1901", Jordbruksverket, Jönköping, [\[nesomraden/Statistik,%20ofakta/Priser%20och%20prisindex/JO38/JO38SM1901/JO38SM1901_tabeller1.htm\]\(http://www.jordbruksverket.se/nesomraden/Statistik,%20ofakta/Priser%20och%20prisindex/JO38/JO38SM1901/JO38SM1901_tabeller1.htm\).](http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Am-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Jordbruksverket (2019b), "Årsredovisningar för 2009 och 2018", Jordbruksverket, Jönköping, <http://www.jordbruksverket.se/omjordbruksverket/verksamhetochorganisation/jordbruksverketisiffror/arsredovisningar.4.70c0691d14cbe4139bfc33f1.html>.

Jordbruksverket (2019c), "Statistikdatabas", Jordbruksverket, Jönköping, <http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625>.

OECD (2019), *OECD-FAO Agricultural Outlook 2019–2028*, OECD, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2019-2028_agr_outlook-2019-en.